

Riigikogu väliskomisjoni ettekanne välispoliitika arutelul 21.02.13
VÕRRELDA ESITUSEGA! MITTE AVALDADA ENNE ESITAMIST!

Lugupeetud Riigikogu esimees,
välisminister,
head kolleegid

Seekordne välispoliitika arutelu Riigikogu täiskogul langeb ühte ajaga, kui oleme tähistamas Eesti Vabariigi 95. aastapäeva. Ühele väikeriigile on see aukartustäratav vanus. Meie enda ajalugu on meile õpetanud, kui olulist rolli ühe iseseisva riigi ajaloos mängib edukas diplomaatia ning püsivad liitlassuhted sõpradega.

1918. aastal oli maailm suure sõja järelmitest rabatud. Globaalne poliitiline kaart tegi läbi suure muutuse. Rahvusvahelistesse suhetesse lülitus palju uusi riike, nende hulgas ka Eesti Vabariik. Paraku polnud Esimese maailmasõja šokk siiski nii sügav, et see oleks Euroopa riike sundinud suveräänsust jagavale koostööle. Poliitilised arengud Saksamaal ja Venemaal surusid kontinendi peagi ohtlikesse vastandumistesse, mis lõppes suure katastroofiga.

Teise maailmasõja lõpul kujundatud maailmakord on paljuski püsinud tänaseni, mida pole suutnud kõigutada ei Nõukogude Liidu varisemine ega ka Aasia esiletõus. Ometi on tänases maailmas kasvavalt palju küsimärke, mis suureneva võrgutiheduse juures sunnib riike tugevdama töötavaid ning otsima uusi koostöövorme.

Princetoni ülikooli õppejõud ja USA välisministeeriumi endine poliitikaplaneerija Anne-Marie Slaughter rõhutab, et 21. sajandi maailm on sedavõrd omavahel läbipõimunud, mistõttu enam ei kehti üksnes klassikalised riikidevahelised konfliktide ärahoidmiseks vajalikud tõukumised ja tõmbumised. Slaughter on seda nimetanud metafoorselt ka piljardi-palli-maailmaks.

“Me oleme liikunud maailmast, kus rahvusvaheline süsteem omas piiratud arvil tegijaid võrgustunud maailma, kus kehtib korraga lugematul arvil kombinatsioone,” rõhutab Slaughter. Võrgustunud on seejuures kõik – diplomaatia, sõda, äri, meedia, ühiskond ja isegi religioon.

Maailma mõjukeskuste paljunemine riikide, erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide, suur korporatsioonide, meedia, vabaühenduste, ususektide ja isegi perekondade kaudu on lisanud just eriti viimasel kümnendil rahvusvahelistesse suhetesse sellise dünaamika ja ristsuhete võrgustiku, millega konventsionaalne diplomaatia üksi ei saa enam päris hästi hakkama.

Ma võin eksida, kuid president Lennart Meri oleks täna nutitehnoloogia ajastul ilmselt rääkinud meie välispoliitika multitaaskluse hädavajalikkusest. Pean siin silmas seda, et piiratud ressursside juures pakub just võrgustunud maailm ka väikeriigile võimaluse mitmekesisemalt oma nähtavust kasvatada ning huvisid edendada. Selleks on vaja pidevalt värskeid ideid tootvat ning välispoliitika elluviijate hästi koordineerivat süsteemi. Eestil on siin veel kindlasti arenguruumi.

Kuidas jõuavad täna ideed ja poliitilised hoiakud meie välispoliitikasse? Ideaalis võiks Eesti välispoliitiliste prioriteetide ja tegevuste sulam kujuneda erakondade programmide ja teemakohastest poliitikapaberitest, arvamustlugudest meedias, mõttekodade analüüsides, rahvusvahelisest koostööst ja vastukajast, lõppeks välispoliitika elluvijate igapäevasest sihipärasest tegevusest.

Riigikogu väliskomisjon on järjekindlalt panustamas meie välispoliitilisse debatti ja tegevustesse raportite, soovitude ning valitsuse välispoliitilise tegevuse pideva järelvaatamise kaudu. Viimastest näidetest olgu siin viidatud läinud kevadel avaldatud Aasia strateegia raport ning Eesti välisesinduste võrgustiku analüüs koos soovitustega valitsusele. Samuti on selgelt tunnetatav väliskomisjoni panus aruteludes, mida on viimasel ajal peetud Eesti-Vene piiriküsimuse üle.

Viimasel ajal on Eestis olnud moodne hurjutada Riigikogu kallal, et siin napib kaasatust ning eriti kolmandast sektorist lähtuvate ideede ja ettepanekute ärakuulamist. Tahaksin juhtida tähelepanu, et Riigikogu väliskomisjon rõhutas juba 2003. aastal valitsusväliste organisatsioonide kaasatuse tähtsust välispoliitilise debati rikastamisel.

Nii on Riigikogu väliskomisjon aastate jooksul kaasanud erinevatesse aruteludesse meie mõttekodade analüütikuid ja nende soovitusi. Neist värskeimat, Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse 65-leheküljelist raportit Läänemere piirkonna julgeolekualastest väljavaadetest aastani 2020 tutvustati läinud aasta 15. novembril Toompeal korraldatud seminaril. Kõik seni tellitud analüüseid on kättesaadavad ka meie koduleheküljel.

Eesti välispoliitilised mõttekojad on kindlasti täna oluliselt paremal järjel kui kümme aastat tagasi. Loodetavasti saab ka Eesti Välispoliitika Instituut oma raskustest üle ning suudab paremini lülitada välispoliitiliste sisendite andmisse, mida välispoliitika elluvijad pidevalt oma mõtete sõelumiseks vajavad.

Eesti välispoliitika saab võrgustunud maailmas olla edukas ja sihikindel siis, kui suudetakse töös hoida erinevad koostöömudelid täidesaatva võimu tasandil, kaasates samal ajal era- ja kolmandat sektorit. Seejuures on näiteks väliskaubanduse edendamisel mõõdapäasmatu valitsuse senisest ühisem või ka läbimõeldum panus.

Otsati taandub küsimus ka kestvasse debatti paljuräägitud väärtuspõhisest välispoliitikast ning kuidas seda edendada viisil, et oma põhimõtetele truuks jäädes me ei kahjustaks iseenda rahvuslikke huvisid. Riigikogu väliskomisjon kavatseb veel eeloleval kevadel keskenduda nimetatud teema sügavamale analüüsile.

Maailm pole mõistagi haaratav ühe valemi või ideoloogia kaudu, kuid sageli aitab parimaid valikuid teha kolme võtmesõna meelepidamine. Nendeks on ARUKUS, ENESEVÄÄRIKUS ja LUGUPIDAMINE. Seepärast tuleb alati mõelda, et hoolimatu sõna või tegu võivad ka kõige kindlamad põhimõtted õõnsaks muuta. Eriti vähe eksimusruumi on just meiesugusel väikeriigil.

Head kolleegid,

Tuleksin nüüd mõne olulisema teema juurde, millega on Riigikogu väliskomisjon viimase aasta jooksul sügavamalt kokku puutunud. Alustan seekord suhetest Venemaaga ning läinud sügisel käivitunud piirikonsultatsioonidest.

Eestile on arusaadavalt olulised heanaaberlikud suhted kõigi oma naabritega, sealhulgas Venemaaga. Selle nimel on töötanud erinevad koalitsioonivalitsused alates 1991. aastast. Mõistetavalt on eriti suhted Venemaaga väga mitmetasandilised ning sageli kinni nendes mõttekuvandites, mida tänapäeva poliitikutel või diplomaatidel on lühiajaliselt keeruline kui mitte võimatu muuta. Seepärast tuleb ka Eesti suhteid Venemaaga käsitleda kui pikaajaliste eesmärkide kogumit, kus lühiajaliselt saavutatu peab teenima strateegilist eesmärki – vastastikku lugupidavate ja heanaaberlike suhete rajamist.

Läinud aastal andis Venemaa ametlikul tasandil märku, et on huvitatud leidmaks väljapääsu diplomaatilisest tupikust, kuhu satuti 2005. aastal. Eesti vastas sellele omapoolse valmisolekuga pidada konsultatsioone leidmaks võimalusi piirilepingute lõplikuks jõustamiseks.

Ma tuletan meelde, et piiriläbirääkimised lõppesid juba 1996. aastal ning sellest ajast saadik on nii maismaa- kui merepiirilepingud oodanud jõustamist. Pärast Eesti liitumist Euroopa Liidu ja NATOga jõudsid lepingud lõpuks välisministrite antud allkirjadeni 2005. aasta mais. Mis edasi juhtus, on kõigile hästi teada.

Riigikogu väliskomisjon tegutses eelmisel aastal selle nimel, et taaskäivitada parlamentaarne dialoog Venemaa kolleegidega. Juulis leidis aset kohtumine Venemaa parlamendi ülemkoja väliskomisjoni delegatsiooniga Lõuna-Eestis ja Pihkvas, novembris külastas Tallinna Venemaa parlamendi ülemkoja väliskomisjoni esimees Mihhail Margelov. Selleks kevadeks on kavandamisel Riigikogu väliskomisjoni delegatsiooni visiit Moskvasse. Viimati külastas Riigikogu väliskomisjoni delegatsioon Venemaa pealinna 2004. aasta aprillis, veidi enne meie liitumist Euroopa Liiduga.

Eelmisel aastal arutas väliskomisjon mitmel oma istungil Eesti-Vene kahepoolsete suhete hetkeseisu ning otsustas oktoobris kõigi Riigikogus esindatud poliitiliste jõudude nõusolekul soovitada valitsusele võtta vastu Venemaa ettepanek alustada piirikonsultatsioone. Seejuures anti valitsusele väga selge mandaadiulatus: “Ettepanek põhineb teadmisel, et Eesti soovib arendada teineteise suveräänsust ja õiguslikku järjepidevust austavaid suhteid kõikide oma naaberriikide, sealhulgas Venemaaga”.

Ehk siis teisisõnu – piirilepingute lõplik jõustamine ei tohi mingil viisil kompromiteerida Eesti õigusliku järjepidevuse põhimõtet. Väliskomisjon on seisukohal, et piirilepingute jõustamine on Eesti rahvuslikes huvides, kuid seda ei saa teha igal tingimusel. Seda kajastab ka Riigikogu poolt valitsusele konsultatsioonideks antud mandaat.

Head kolleegid,

Eesti suhete pidev arendamine oma lähemate naabrite ning liitlastega on väliskomisjoni välissuhtlemise üks peamisi prioriteete. Selleks on aastatega kujunenud mitmed koostööformaadid, nagu näiteks NB8 ehk Põhjala ja Balti riikide

väliskomisjonide esimeeste ning Balti riikide parlamentide väliskomisjonide delegatsioonide regulaarsed kohtumised. Lisaks on Riigikogul hea tava iga aasta arutada aktuaalseid küsimusi eraldi ka Soome kolleegidega.

Lisaks soovib Riigikogu väliskomisjon edendada regulaarsemat koostööd ka näiteks Poola kolleegidega, kes on Eestile väga oluline partner nii Euroopa Liidus kui NATO-s.

Euroopa Liidu tasandil toimus eelmisel aastal oluline muudatus rahvusparlamentide kaasamises üle-euroopalisse debatti ühise välis- ja julgeolekupoliitika üle. Senini hästi toimunud väliskomisjonide esimeeste kohtumiste asemel on Lissaboni lepingule viidates ellu kutsutud rahvusparlamentide välis- ja kaitsekomisjonide delegatsioonide konverents.

Eesti hinnangul on oluline keskenduda mitte kvantiteedile, vaid eeskätt kvaliteedile. Kogemus on näidanud, et liiga suurte foorumite töö on sageli hajus ning eesmärgi vähe täitev. Loodetavasti annab Iirimaa eesistumise ajal tuleval kuul toimuv kohtumine rohkem aimu sellest, millises suunas rahvusparlamentide koostöö liigub.

Kahepoolsetest parlamentaarsetest suhetest oli väliskomisjonile läinud aastal olulisemaks visiit Ameerika Ühendriikidesse, kus toimusid kohtumised Silicon Valley's ning Washingtonis. Keskendusime oma visiidil Eesti diasporaa küsimuste tundmaõppimisele, Eesti ettevõtete läbilöögivõimalustele USAs ning kahepoolsete suhete edendamisele.

Eesti suhted Ameerika Ühendriikidega on väga heal järjel eriti julgeolekupoliitika vallas. Komisjoni hinnangul peaks Eesti panustama senisest enam kahepoolsete kaubandussuhete laiendamisele. Euroopa Liidu ja USA vaheliste vabakaubanduskõneluste kauaoodatud algus annab selleks omakorda hea tõuke.

Head kolleegid,

Riigikogu väliskomisjon on oma töös süvitsi keskendunud erinevatele aktuaalsetele teemadele, mis on olulised meie välis- ja julgeolekupoliitika sihte silmas pidades. Läinud aastal päädis Aasia strateegia teema käsitlemine vastavasisulise raporti koostamise ja soovitude esitamisega valitsusele, mida arutasime möödunud kevadel ka Riigikogu täiskogu istungil.

Aasia riikide tähtsus globaalses majanduses ning poliitikas on kiirelt kasvav trend, mistõttu jätkab väliskomisjon aktiivselt raportis puudutatud küsimuste põhjalikumalt käsitlemist Eesti huvide seisukohalt lähtudes. Nii näiteks on juba järgmisel nädalal meie päevakorras Aasia keelte ja kultuuride õpetamise seis ning väljavaated Eesti üldharidus- ja kõrgkoolides. Istung toimub kahasse kultuurikomisjoniga. Kavandamisel on Riigikogu väliskomisjoni delegatsiooni visiit Singapuri ja Indoneesiasse, mis keskendub peamiselt poliitiliste kontaktide laiendamisele ja väliskaubandussuhete edendamisele.

Hea meel on tõdeda, et Vabariigi Valitsuses eelmise aasta novembris heaks kiidetud Aasia programm on käivitumas läbi reaalsete pilootprojektide. Tuleb silmas pidada, et Eesti piiratud ressurssidele vastavaid võimalusi Aasia suunal on võimalik edukalt ära

kasutada vaid siis, kui selles vallas on nii otsustajate kui elluviijate tasandil võimalikult palju ühismeelt ning eesmärgistatud tegevust.

Riigikogu väliskomisjon jätkab ka käimasoleval aastal arutelusid Eesti välisesinduste võrgustiku arendamisest. Läinud nädalal toimunud Eesti saatkonna kauaaodatud avamine Indias on oluline samm meie kahepoolsete suhete edendamisel Aasia ühe olulisema riigiga.

Riigikogu väliskomisjoni soovitusel tuleks uute esinduste avamisel pidada silmas eeskätt olemasolevaid ressursse ning pikemaajaliste välispoliitiliste eesmärkide katmist. Seepärast oleks väga ajakohane teha korralik audit meie esinduste tegevuse üle, mõeldes eriti nendele muutustele, mis on toimunud seoses meie ühinemisega Euroopa Liiduga 2004. aastal.

Läinud sügisel alustas väliskomisjon kuulamisi Läänemere ümbruse julgeolekukeskkonna perspektiivide selgitamiseks ettevaatavalt aastani 2020. Nagu eespool mainisin, tellis Riigikogu selleks puhuks analüüsi Rahvusvaheliselt Kaitseuringute Keskuselt. Vaatluse all on nii regiooni riikide julgeolekualase koostöö edendamine kui ka globaalsemat mõju omavate julgeolekutrendide siirded meie lähiümbruses.

Kuulamiste eesmärgiks on kogutud informatsiooni põhjal teha omapoolsed soovitused valitsusele, millistes suundades võiks Eesti regionaalses julgeolekupoliitikas aktiivsem olla. Nii näiteks kavatseb väliskomisjon põhjalikumalt tutvuda, millised võiksid olla Eesti tegevused süvendamiseks oma teadmisi ning ka osalusvõimalusi Arktika küsimustes kaasarääkimisel. Tegemist on kiirelt tähtsust koguva teemaga, millel on Eestile eeskätt majanduslik tähendus seoses kliimamuutuste tulemusel avaneva Põhja mereteega.

Veel sellel kevadel on väliskomisjonil kavas koos riigikaitsekomisjoniga teha vaheanalüüs Riigikogus 2010. aasta mais heaks kiidetud Eesti julgeolekupoliitika aluste täitmisest.

Head kolleegid,

Riigikogu parlamentaarne diplomaatia ei piirdu mõistagi üksnes väliskomisjoni või parlamendi esimehe tegevusega. Väga olulist rolli mängivad välisdelegatsioonid, kes töötavad erinevates rahvusvahelistes parlamentaarsetes assambleedes.

Läinud kuul analüüsis väliskomisjon delegatsioonide tööd eelmisel aastal ning leidis, et Eesti nähtavus tänu saadikute aktiivsele panusele on jätkuvalt suurem, kui meil ehk kõigi soovitud tegevuste tarbeks jaguks ressursi. Tahaksin eraldi esile tõsta Andres Herkeli, Mailis Repsi ja Indrek Saare tööd Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees ning Sven Mikseri ja Mati Raidma tegevust NATO Parlamentaarses Assamblees, kes kõik on võtnud kanda olulise vastutuse nimetatud assambleede töökorralduses.

Kahepoolsete parlamentaarsete suhete arendamisel mängivad olulist rolli sõprusrühmad. Tänapäevaks on Riigikogu liikmed vabatahtlikkuse alusel moodustanud 50 sõprusrühma. Nende tegevuse koordineerimiseks ning olemasoleva eelarvelise

ressursi parimaks jaotamiseks on Riigikogu väliskomisjoni poolt algatatud iga istungjärgu ajal toimuv ümarlaua kohtumine.

Tänan tähelepanu eest!